

Uloga i znanstveni doprinos ruskih emigranata u razvoju Sveučilišta u Zagrebu

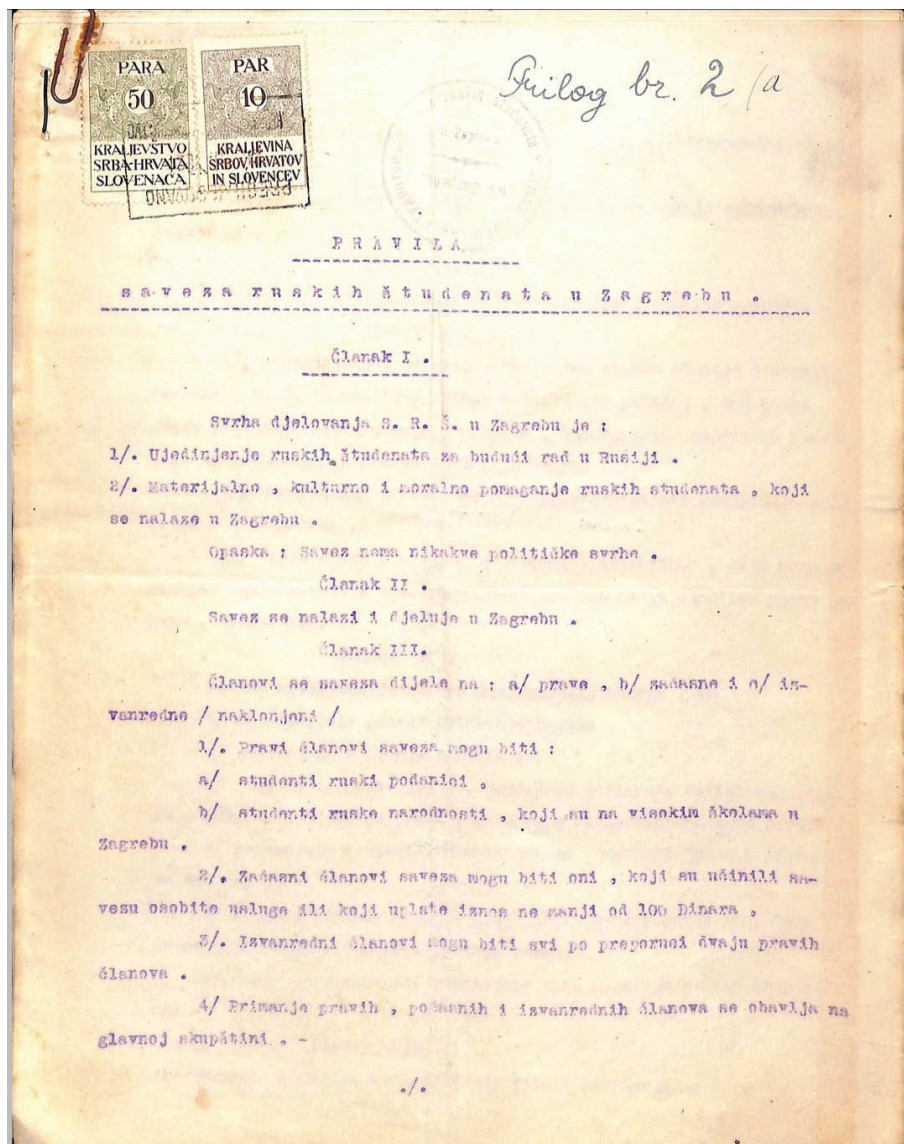
doc. dr. sc. Velimir Veselinović
Sveučilište u Zagrebu

Arhivsko gradivo Sveučilišta u Zagrebu sačuvano je u takvom obimu i takve je prirode da omogućuje pristup širokom spektru tema koje su inače neistražene, nedostupne ili mnogo slabije dostupne, te predstavlja iznimno važan kulturno-povijesni segment cjelokupne hrvatske historiografije. Unatoč tome, kako ispravno uočava Branimir Janković "važnost povijesti sveučilišta, u širem kontekstu povijesti školstva i obrazovanja, nije u hrvatskoj historiografiji pratilo obuhvatnije proučavanje" (Janković, 2018: VIII). U ovoj sveučilišnoj arhivskoj priči bavimo se emigrantima iz Rusije, pogotovo Rusima koji su ostavili trag na zagrebačkome sveučilištu između dva svjetska rata kada nastaju temelji njihovog djelovanja dok razdoblje nakon 1945. predstavlja daljnju nadogradnju. Masovniji dolazak Rusa u Zagreb 20-ih godina XX. stoljeća posljedica je Oktobarske revolucije i bijega od boljševika i njihove Crvene armije. Radilo se o migraciji koja je drugačija od današnjih jer su ruski emigranti po svojoj obrazovnoj strukturi bili iznimno školovani u odnosu naspram stanovništva jugoslavenske monarhije od kojih je polovica bila nepismena. Među ruskim emigrantima dominirali su pripadnici inteligencije, pravoslavnoga svećenstva, vojni časnici Bijele garde s obiteljima kao i državni i administrativni službenici. Premda im je zbog pravoslavne vjere i ćiriličnoga pisma Srbija civilizacijski i kulturološki bila bliža, znatan dio ih je došao i u Hrvatsku i Zagreb preko hrvatskih i crnogorskih luka. Prema popisu stanovništva iz 1921. u Zagrebu je bilo 360 Rusa, dok ih je ukupno u Hrvatskoj bilo 6.635, računajući i Dalmaciju koja se popisivala odvojeno. Tada je Sveučilište u Zagrebu imalo šest fakulteta: Pravni, Filozofski, Katolički bogoslovni, Medicinski, Gospodarsko-šumarski te Istočno-pravoslavni bogoslovni fakultet. Tijekom međuratnog razdoblja u sklopu Sveučilišta osnovat će se Veterinarski (1924.) kao i Tehnički fakultet (1926.) koji su prethodno djelovali kao visoke škole u Zagrebu.

Od ak. god. 1920./1921. započinje upis ruskih emigranata na zagrebačko sveučilište kada ih je u ljetnom semestru upisano 54 od čega 21 na Medicinski, 20 na Filozofski, 11 na Pravni te 2 na Gospodarsko-šumarski fakultet. U daljnjim akademskim godinama broj upisanih Rusa je samo rastao. Tako je primjerice u zimski semestar ak. god. 1922./1923. upisano 325 studenata iz Rusije od čega 101 na Medicinski, 51 na Filozofski, 35 na Pravni, 102 na Gospodarsko-šumarski te 36 na Istočno-pravoslavni bogoslovni fakultet. Kada se statistički pogleda razdoblje od 1919. do 1924. prema narodnostima, nakon Hrvata i Srba, Rusi su po brojnosti bili najzastupljeniji na Sveučilištu, bilo ih je 5,9 posto. Razlog tome je što je ruskim emigrantima jugoslavenska vlast pružala olakšice i pomoć kod upisa na fakultete. U to je vrijeme najveći interes pokazivao studij medicine koju je upisivalo više od polovice Rusa.

Kada je riječ o ruskim studentima koji su primjerice studirali na Istočno-pravoslavnom bogoslovnom fakultetu na kojemu su bili najbrojnija narodnost, oni su većinom bili zajednički smješteni u sobi jedne zagrebačke vojarne

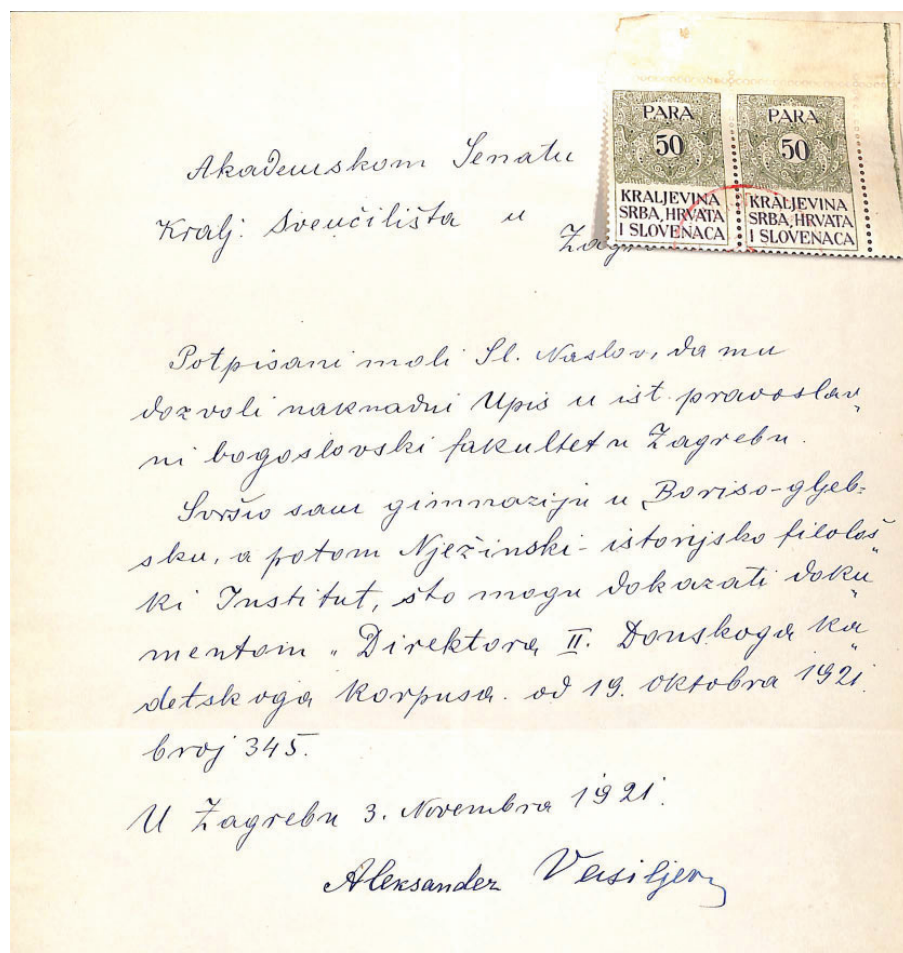
Slika 1. Pravila Saveza ruskih studenata u Zagrebu.

te su dobivali mjesečno financijsku potporu od 400 dinara koje im je dodjeljivala Državna komisija za ruske izbjeglice. Postoji mogućnost da su bili članovi Saveza ruskih studenata u Zagrebu koji je osnovan u siječnju 1921. čija je svrha djelovanja bila ujedini ruskih studenata za budući rad u Rusiji te materijalno, kulturno i moralno pomaganje ruskih studenata koji se nalaze u Zagrebu. Prema usvojenom pravilniku Savez nije imao nikakvu političku svrhu. U razdoblju od 1921. do 1942. studij šumarstva završilo je 33 studenta emigranta iz Rusije, a prvi je bio 1921. Evgenij Antonijevič. Ruskim emigrantima bio je zanimljiv i studij arhitekture kojeg je završilo oko tridesetak Rusa, a prvi je bio 1925. Vsevolod Tatarinov. Prvi doktor tehničkih znanosti u Zagrebu bio je inženjer građevinarstva iz Kupjanska Konstantin Čališev koji je promoviran 1922. kada razvija i jedan od prvih relaksacijskih postupaka rješavanja jednadžbi metode pomaka. Bavio se znanstvenim radom iz područja graditeljske statike, nauke o čvrstoći i elastičnosti. Radio je kao profesor na Visokoj tehničkoj školi koja 1926. postaje Tehnički fakultet u sklopu kojeg je vodio Zavod za ispitivanje građiva sve do umirovljenja 1959. godine.

S obzirom da je među ruskim emigrantima bilo mnogo visokoobrazovanih s već postojećim znanjima neki od njih počeli su raditi na fakultetima te su postali dio intelektualne elite Zagreba. Navest ćemo nekoliko odabranih osoba koji su postali sveučilišni profesori, otvarajući i vodeći katedre i zavode na zagrebačkim

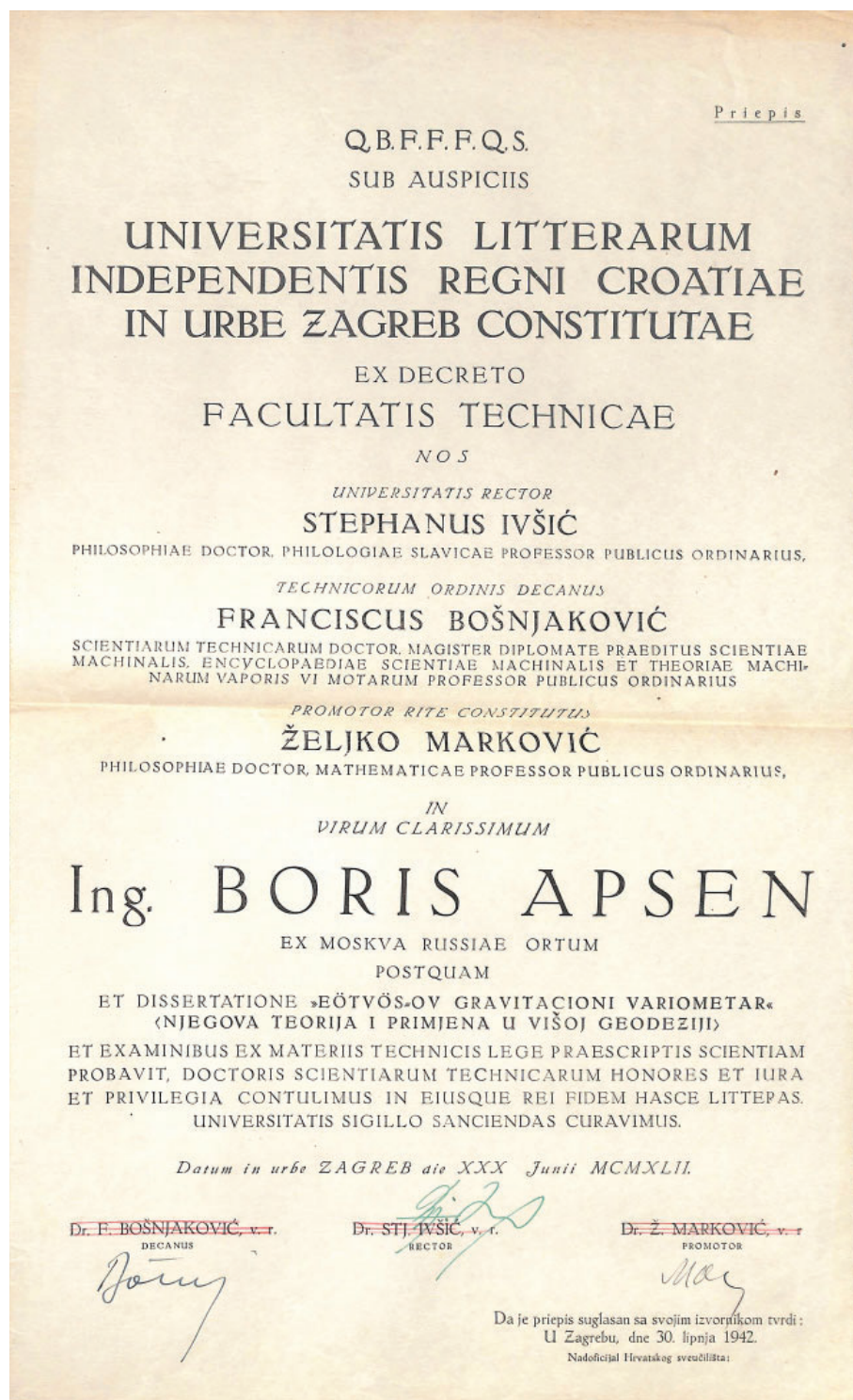
Slika 2. Molba Aleksandra Vasiljeva za naknadni upis na Istočno-pravoslavni bogoslovni fakultet.

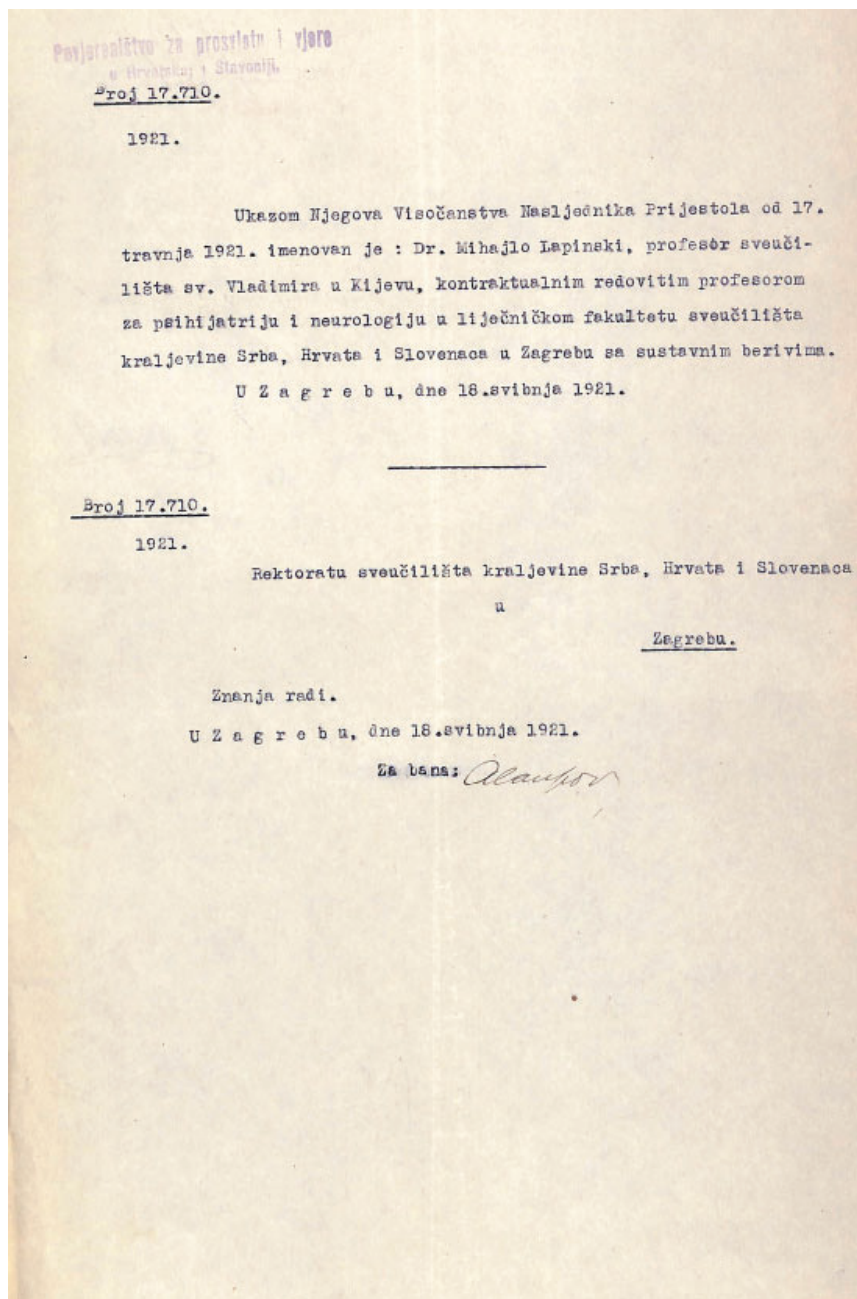
fakultetima od kojih su neki obnašali i dužnost dekana. Njihovi osobni dossieri pohranjeni su u sveučilišnom arhivu kao posebna zbirka i uz opće spise vrijedan su izvor za buduća istraživanja o njihovom liku i djelu, povijesti znanstvenih područja ali i cijeloga Sveučilišta. Premda su inicijative na Medicinskom fakultetu za osnivanje Zavoda za patologiju postojale i ranije to se događa 1922. kada je dr. Sergej Nikolajevič Saltykow imenovan redovitim profesorom patologije i predstojnikom spomenutog Zavoda kojeg će voditi sve do umirovljenja 1952. godine. Do dolaska na zagrebačko sveučilište Saltykow je već bio istaknuti ruski patolog, poznat u svjetskim razmjerima baveći se transplantacijom i regeneracijom tkiva, ostvarivši na tom polju zapažene znanstvene rezultate. Na istome fakultetu istaknuti psihijatar dr. Mihajlo Lapinski izabran je 1921. za prvoga redovitoga profesora neurologije i psihijatrije na kojemu osniva i uređuje Kliniku za živčane i duševne bolesti čiji će biti predstojnik sve do odlaska iz Zagreba 1930. u kojem je razvio kliničku nastavu i znanstveni rad, baveći se histologijom moždanih krvnih žila, patološkim promjenama krvnih žila kod lezije perifernih živaca te promjenama živaca kod vaskularnih bolesti. Proučavao je spastičku paralizu, ispitivao fenomen boli te djelovanje hidroterapije na živčani sustav.

Na Tehničkom fakultetu dr. Ivan Plotnikov bio je utemeljitelj i predstojnik Zavoda za fiziku i fizičku kemiju i prvi profesor tih kolegija. Poznat je i ranije u svjetskim razmjerima. Bavio se fotofizikom i fotokemijom te proučavao pojave vezane uz ultraljubičasto zračenje, a istaknuo se i kao popularizator znanosti. Danas Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije Sveučilišta u Zagrebu dodjeljuje nagradu koja nosi njegovo ime za najboljeg mladog znanstvenika. Nikolaj Pavlovič Abakumov izabran je 1927. za redovitog profesora na Geodetskom

Slika 3. Prijepis doktorske diplome Borisa Apsena.

odjelu Tehničkog fakulteta na kojem je do potkraj 1950. predavao višu geodeziju, astronomiju i kartografiju te fotogrametriju. Bio je predstojnik Katedre za višu geodeziju i prvi predstojnik Astronomskog zavoda, osnovanog njegovim zalaganjem 1937. godine. Eugen Cerkovnikov diplomirao je i doktorirao kemiju na Tehničkom fakultetu na kojemu će i raditi. Kasnije postaje docent organske kemije na Farmaceutskom fakultetu gdje je utemeljio Zavod za organsku kemiju i bio njegov prvi predstojnik. Godine 1956. izabran za redovitog profesora. Dje-
luje i na Medicinskom fakultetu sve do 1957. kada odlazi za profesora kemije i biokemije na novoutemeljeni Medicinski fakultet u Rijeci koji je bio u sastavu za-
grebačkoga sveučilišta. Na njemu osniva Zavod za kemiju i biokemiju čiji je bio
prvi predstojnik. Moskovski pravnik i ekonomist Boris Apsen bio je vrhunski
matematičar. Diplomirao je 1931. na Tehničkom fakultetu radeći na njemu neko

Slika 4. Imenovanje Mihajla Lapinskoga redovitim profesorom zagrebačkoga Medicinskoga fakulteta.

vrijeme kao asistent. Godine 1942. promoviran je u doktora tehničkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, prvoga u polju geodezije. Njegove knjige iz matematike koriste se i danas, a doživjele su i brojna reizdanja nakon što je umro 1980. u Zagrebu. Priču završavamo s Vasilijem Andrejevim koji je na Tehničkom fakultetu diplomirao geodeziju (1929.) i građevinarstvo (1934.) te doktorirao tehničke znanosti 1952. na kojemu će biti zaposlen kao profesor. Nakon što je Tehnički fakultet transformiran u više fakulteta postaje profesor na Građevinskom fakultetu na kojemu će vršiti dužnost dekana i prodekana te biti predstojnik Zavoda za tehničku mehaniku. Bavio se tehničkom mehanikom i dinamikom konstrukcija.

Svi navedeni ruski emigranti svojim su znanjem i djelovanjem pridonijeli razvoju Sveučilišta u Zagrebu i cijele hrvatske znanosti, osobito u području tehničkih, prirodnih i medicinskih znanosti. Stariji emigranti došli su u Zagreb kao već istaknuti znanstvenici nastavljajući se i dalje usavršavati, dok su se mlađi u njemu obrazovali, ostvarili profesionalne karijere i osnovali obitelji. Većina spomenutih u ovoj arhivskoj priči ih je i umrla u Zagrebu te su sahranjeni na Mirogoju: Saltykow, Čališev, Plotnikov, Apsen, Andrejev. Migracija iz Rusije može se smatrati primjerom pozitivne integracije emigranata dolaskom u novo okruženje jer su prihvatili vrijednosti domicilnog stanovništva nastavljajući pri tome i dalje njegovati vlastiti nacionalni, religijski i kulturni identitet.

Izvori i literatura

1. HR-UNIZG: Hrvatska, Arhiv Sveučilišta u Zagrebu.
2. Janković, B. (2018). Predgovor. Povijest sveučilišta – novo područje hrvatske historiografije. u: *Sveučilišna nastava povijesti u Hrvatskoj: Tradicija, današnje stanje, perspektive. Povodom 140. godišnjice početka rada povijesnih katedri Sveučilišta u Zagrebu*, Agićić, Damir; Janković, Branimir (ur.). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti; Društvo za hrvatsku povjesnicu, VII-XVIII.
3. Puškadija-Ribkin, T. (2006). *Emigranti iz Rusije u kulturnom i znanstvenom životu Zagreba*. Zagreb: Prosvjeta.
4. *Sveučilište Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu 1874-1924. Spomenica Akademickoga senata*. (1925): Zagreb: Tisak zaklade tiskare Narodnih novina.
5. Šidak, J. gl. ur. (1969). *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, sv. I. i II. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Veselinović, V. (2025). Uloga i znanstveni doprinosi ruskih emigranata u razvoju Sveučilišta u Zagrebu. *Poučavanje povijesti*, IV(1), 64–68.